

Türk Dil Kurumu - “Yazım Kılavuzu” ve “Türk Dili Dergisi”

Tuncer GÜLENSOY

12 Temmuz 1932 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu **Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk** tarafından “*Türk Dili tetkik Cemiyeti*” adı ile kurulan **Türk Dil Kurumu** (TDK)’nin kuruluş amacı Türk dilinin tarihini, lehçelerini, kaynak eserlerini vb. araştırmak, bu konularla ilgili eserler hazırlamak, bilimsel toplantılar yapmak; Türk dilinin zenginliğini ve gücünü dünyaya duyurabilmekti. Ana hatlarıyla temas ettiğim bu amaçların hepsini TDK’nun kuruluş yasası içerisinde bulmak mümkündür.

TDK, Atatürk’ün kurduğu “*Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti*” (sonradan: *Türk Tarih Kurumu*), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* gibi bir kültür yuvası idi. 26 Eylül 1932 tarihinde İstanbul’da, Dolmabahçe Sarayı’nda “*Birinci Türk Dili Kurultayı*” toplandı. Daha sonraki yıllar içinde “*Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* (sonradan: *Derleme Sözlüğü*-12 cilt), 13-15. Yüzyıllar arasında yazılmış yazma eserlerin taranmasıyla hazırlanmış “*Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*” adlı kaynak eserler ortaya kondu. 1951 yılı Ekim ayında da “*Türk Dili*” adlı aylık derginin ilk sayısı yayımlandı.

Henüz TDK kurulmadan önce, 1928 yılında “Dil Encümeni” tarafından hazırlanan “İmlâ Lûgati” uzun yıllar kullanılır ve yeniden düzenlenip son şekli verilerek, bu defa “İmlâ Kılavuzu” adı ile yayımlanır. İmlâ Kılavuzu, adı kimi zaman “*Yazım*”, kimi zaman da yine “İmlâ” yapılarak 2012 yılında yapılan 27. baskıya kadar sürer gelir. “İmlâ/Yazım Kılavuzu Hazırlama Komisyon”ları, devrin TDK yöneticileri tarafından sık sık değiştirilir; her komisyon değişikliğinde de yeni görüşler ileri sürüldüğü için uzun zaman bir “İmlâ/yazın birliği” sağlanamaz. 27. baskının “*Sunuş*”unu yazan *Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Çalışma Grubu Başkanı*, aynı zamanda TDK’nun on bir yıl Başkanlığını yapmış olan, **Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın**, “*Yazım Kılavuzu’nun bu baskısı da Türkçe Sözlük ile eş güdüm içerisinde hazırlanmıştır. Önceki baskılara göre yazım kuralları ile ilgili bölümde ünlü düşmesi, sayıların ve simgelerin yazılışı; virgül, noktalı virgül, ünlem ve kesme işaretinin kullanıldığı yerler gibi bazı konulara*

açıklık getirilmiş, yeni örneklerden yola çıkılarak bu kurallarla ilgili maddelere eklemeler yapılmıştır.” (s. VII) diye yazmıştır.

Bu satırların yazarı ben, üç dönem (18 yıl) TDK’nun Cumhurbaşkanı tarafından seçilmiş “**Bilim Kurulu Üyesi**”, son bir yıl da “Yönetim Kurulu Üyesi” olarak görev yaptım. TDK bünyesinde kurulan Bilim Kolları ya da çalışma grupları içinde yer aldığım gibi, “Ağız Araştırmaları Grubu”nun da iki dönem başkanlığını yürüttüm. O zamanlar YÖK ve Yüksek Kurum tarafından altışar yıllıkına seçilerek Cumhurbaşkanı tarafından atanan Türkolog ve öteki bilim ve sanat dallarından KIRK bilim adamı “Bilim Kurulu”nda görev yapıyorlardı. TDK’nun 18 yıllık tarihî süreci içerisinde görev alan bilim adamları, yazar ve sanatçıların adları Nail Tan tarafından hazırlanan “**Türk Dil Kurumu**” eserde tanıtıldığı için burada uzun uzun anlatmayacağım.

Ben bu kısa yazımda, TDK’nun yayımladığı “**Yazım Kılavuzu**”nun kesin hükümleri ile “**Türk Dili**” adlı aylık dergisindeki tutarsızlıklara değinmek istiyorum. “**Yazım Kılavuzu**”nun 27. Baskısının “**Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler**” bölümünde şu kuralları okuyoruz: “**A. Cümle büyük harfle başlar; B. Dizeler büyük harfle başlar; C. Özel adlar büyük harfle başlar: 1) Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar: Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü vb.; 2) Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar: Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Sayın Prof. Dr. Hasan Eren, Vali Ali Cebeci, Dr. Alâattin Yavaşca ...vb.** (s.12, 13, 14)

Şimdi, fazla uzağa gitmeden, **Türk Dili** dergisinin Haziran 2013 sayısı-na şöyle bir göz atalım: 4. Sayfadaki ilk şiir “YUH” adını taşıyor. TDK’nun “**Türkçe Sözlük (TS)**”ündeki “yuh” maddesine bakarsanız, “yuh”un bir ünlem ve hakaret sözü olduğunu görürsünüz. “*Birine karşı beğenilmeyen veya öfke duyulan bir durumda haykırılan söz, yuha*” anlamına geldiğini okursunuz. Bu şiirin adından da öte, yukarıdaki “**B. Dizeler büyük harfle başlar**” kuralına da uymadığını görürsünüz. Şimdi bana diyecekler ki “Şâirler şiirlerinde her şeyi faklı yazabilirler; kurallar onları bağlamaz.” Ben de diyorum ki “*Tamam, öyle olsun. Ama TDK’nun Yazım Kılavuzu’ndaki o maddeyi niye koydunuz? Çıkarın gitsin!*”

Aynı derginin 7. Sayfasında yer alan bir şiirin bütün dizeleri küçük harfle başlıyor; ayrıca “Halep” şehrinin adı da kazaya uğramış: “**halep nerde / hadi arşınlayalım**” dizesinde görüldüğü gibi “**küçültülmüş**”.

Aynı derginin 8. Sayfasındaki bir şiirde geçen “cigara” sözcüğü TS ve YK’nda yok. Herhangi bir ağızda geçen bu sözcük güncelleştirilmeye çalışılmış.

Bayilerde satılan “sigara”ların adı “cigara” mı?

Yine aynı şiirde geçen “*termeli terzilere sevdirdiğimiz / döküldü kalbimizin gümüş telleri*” dizesindeki “*terme*” sözcüğü, Farsçadan halk ağzına geçen “*Bir tür yaban turpu*” mu? Yoksa “*Samsun iline bağlı ilçelerden biri*” olan *Terme* mi? Eğer bu “*Termeli terziler = yaban turpu terziler(!)*” değil ise, bizim *Terme*’de dükkânı bulunan terziler demektir. Yani, burada da “Özel adlar büyük harfle başlar” kuralına uyulmamıştır.

TDK’nun “Türk Dili” adlı dergisinin bir görevi de “**güzel ve doğru Türkçeyi genç nesillere öğretmek**” ise, 36. Sayfadaki “â” adlı şiirde geçen *sagar, teşne, ab, tehi olmak* sözcüklerinin anlamları nelerdir? Öğrenmek için TS’e bakalım:

sagar (TS’te YOK)

teşne sf. Far. teşne esk. 1. Susamış, 2. mec. Çok istekli.

ab *a. (a:b) Far. âb. esk. Su.*

tehi *sf. (tehi:) Far. tehî esk. Boş.*

Görüldüğü gibi anlamları artık unutulmuş, “Eski Türk Edebiyatı” derslerinde okuttuğumuz gazel veya kasidelerde kalmış Farsça kökenli sözcükler, Türkçeleri olduğu halde **Türk Dili** dergisindeki bir şiirin dizeleri içinde yer almış.

Aynı şâirin 37. Sayfada yer alan “**Yağmurlu Günlerde**” adlı şiirindeki:

“**Yalınayak bir geceyi ört üstüne çocuk**” (1. dize) ile

“**Yalınayak ayak bir geceyi ört üstüne çocuk**” (9. dize)

“**yalınayak**” sözcüğü “**birleşik**” değil, “**ayrı**” olmayacak mı? Bunu ben demiyorum: TDK’nun “**Yazım Kılavuzu**”nun kuralı söylüyor. (s. 556). Ayrıca, “**yalınayak**” tan sonraki “**ayak**” sözcüğü de *tashihte/düzeltilde* “**gözden kaçmış**”.

Türk Dili dergisi, TDK’nun “yüz akı” bir dergi olmalıdır. Her şiir, her öykü/hikâye iyice okunup gözden geçirilmeli, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra dergiye alınmalıdır. Türkçeyi ilgilendirmeyen şiirimsilere yer verildiği takdirde ortaya çıkan görüntülerden birkaçı yukarıdadır. Yazı kurulunda 4 Prof., 1 Doç., 1 Yard. Doç.’ın, 3 de konularının uzmanının adları var. Yayına hazırlık/düzeltili başlığı altında da iki bayanın adı geçiyor. Basıla verilmeden önce daha dikkatli olmak TDK’nun yüzünü ağartır.